

Självständigt arbete på grundnivå

Independent degree project – first cycle

Socialt arbete

Social Work

Är blod tjockare än vatten?

En kvalitativ studie om socialsekreterares erfarenheter av nätverkshem

Nina Nordlund & Linnea Svensson

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

Campus Härnösand Universitetsbacken 1, SE-871 88. Campus Sundsvall Holmgatan 10, SE-851 70 Sundsvall.

Campus Östersund Kunskapens väg 8, SE-831 25 Östersund.

Phone: +46 (0)771 97 50 00, Fax: +46 (0)771 97 50 01.

MITTUNIVERSITETET

Avdelningen för Socialt arbete

Examinator: Masoud Kamali, Masoud.Kamali@miun.se

Handledare: Charlotte Persson, charlotte.persson@miun.se

Författare: Nina Nordlund, nifl0900@student.miun.se
Linnea Svensson, lisv1208@student.miun.se

Utbildningsprogram: Socionomprogrammet, 210 hp

Huvudområde: Socialt arbete

Termin, år: VT, 2015

Förord

Vi vill tacka vår handledare Charlotte Persson för vägledning och stöd under arbetets gång.

Vi vill också tacka våra intervjupersoner som gjort denna studie så innehållsrik och lärande,
utan er hade det inte varit möjligt.

Abstract

Studiens syfte är att undersöka socialsekreterares erfarenhet av nätverksplaceringar. Empirin söker besvara upplevelsen av stödet till nätverkshem, hur de verktyg som finns att tillgå kommer till användning i arbetet samt vilka begränsningar och möjligheter som finns i stödet till nätverkshem. Studien har en kvalitativ forskningsansats. Empirin bygger på semistrukturerade intervjuer med sex socialsekreterare. Intervjupersonerna valdes ut genom snöbollsurval. Teoretiskt perspektiv valdes med hänsyn till nätverkets komplexitet och i förhållande till valt problemområde. Empirin redovisades med hjälp av tidigare forskning inom området och analyserades med ett systemteoretiskt perspektiv. Resultatet visar att socialsekreterare upplever att stödet till nätverkshem är bristfälligt till följd av hög arbetsbelastning och pressad tidsram. Socialsekreterarna uppvisade en positiv inställning till nätverkshem samt en önskan om starkare skydd kring barnen under placeringstiden.

Nyckelord: *Nätverkshem, nätverksplacering, stöd, barn och unga.*

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	1
1.1. Bakgrund och problemformulering.....	1
1.2. Syfte och frågeställningar.....	3
1.3. Avgränsning.....	3
1.4. Definition och begrepp.....	4
2. TIDIGARE FORSKNING.....	5
2.1 Inledning.....	5
2.2. Socialsekreterares erfarenhet av nätverksplaceringar	6
2.3. Arbetet med och stödet till nätverkshem	6
2.4. Teoretiskt perspektiv.....	7
3. METOD.....	9
3.2. Val av metod.....	10
3.4. Datainsamling.....	12
3.3. Databearbetning och analysmetod	13
3.6. Tillförlitlighet, pålitlighet och objektivitet.....	14
3.7. Etiska överväganden.....	15
3.8. Arbetsfördelning.....	15
4. RESULTAT.....	17
4.1. Inledning.....	17
4.2. Nätverksplaceringar	17
4.4. Socialsekreterares verktyg i arbetet med nätverkshem	20
4.5. Möjligheter och begränsningar i stödet till nätverkshem	21
5. DISKUSSION	25
5.1. Konklusion	25
5.2. Reflektion	26
REFERENSLISTA.....	27
Bilaga 1	1
Bilaga 2	2

1. INLEDNING

1.1. Bakgrund och problemformulering

Alla barn behöver kärlek, trygghet och omsorg vilket majoriteten av föräldrar själva klarar av att ge sina barn. Det finns däremot familjer som av olika skäl saknar möjlighet eller förmåga att ge denna omsorg (Socialstyrelsen, 2014). I Sverige finns det familjer som på uppdrag av myndigheterna tar emot barn och unga i sina hem för en kortare eller längre tids boende. Fosterhemmet, eller dagens benämning *familjehemmet* har funnits i svensk lagstiftning sedan slutet av 1700- talet (Rasmusson & Regnér, 2013). Familjehemsidén är historiskt förankrad och bygger på att använda familjen som modell i verksamhetens organisering inom institutionsvården för barn och unga. Johansson och Regnér citerad i Rasmusson & Regnér, menar att det tycks föreligga ett antagande om att det finns ett naturligt familjeliv där rollerna är tydliga och idén är att den normal fungerande familjen ska fylla en normerande funktion för de barnfamiljer som är i behov av stöd och hjälp. I dessa sammanhang anses den *normala familjen* vara bärare av goda och läkande egenskaper, (Rasmusson & Regnér, 2013). När ett barn placeras för vård i ett annat hem än det egna innebär det ett stort ingrepp för såväl barnet som dess familj. Barn och unga som placeras utanför det egna hemmet har sällan en renodlad problembild och de befinner sig ofta i en komplicerad social situation vilket kräver kompetens både från socialtjänst och tillförordnat familjehem (Länsstyrelsen, 2002). Det har funnits bestämmelser om att familjer som vill ta emot barn ska granskas, bedömas och godkännas för uppgiften sedan mer än hundra år tillbaka (Rasmusson & Regnér, 2013). Under första halvan av 1900-talet pågick en diskussion om att införa mer utförliga bestämmelser i lagstiftningen angående vilka krav som bör ställas på familjehem, vilket däremot inte ledde till förändringar. Först när Barnskyddsutredningen (SOU 2009:68) lyfte fram vikten av stöd och utbildning till familjehem kom det första förslaget till lagändring angående utbildning till familjehemsföräldrar.

Rasmusson och Regnér (2013) skriver att det krävs utbildning i olika metoder i kombination med kritisk granskning för att socialsekreterare ska kunna genomföra komplexa familjehemsutredningar med ett professionellt tillvägagångssätt. Otillräcklig utbildning och granskning leder till att socialsekreterare kan ställas oförberedd inför arbetet i familjehem samt riskerar att bli helt beroende av anvisningar och rutinbeskrivningar från centrala myndigheter.

Rasmusson och Regnér (2013) beskriver socialsekreteraren som en myndighetsperson med uppdrag att samla in tillförlitliga underlag för att på ett säkert sätt bedöma familjehem utifrån olika kunskapskällor. Dessa ska baseras på forskning, teori och beprövad erfarenhet liksom på lagar och allmän praxis. Utifrån normer om vad som är ett bra föräldraskap och en bra familj ska socialsekreteraren granska om hemmet är lämpligt i förhållande till kunskap om barns behov och tolkning av betydelsen barnets bästa. En svårighet i arbetet som familjehemssekreterare är att det finns en nästan ständigt närvarande press på grund av bristen på lämpliga familjer, menar Rasmusson och Regnér (2013). I de stressade situationer som följer kan det vara nära till hands att socialsekreteraren inte tar sig tid att träffa tilltänkta familjehem tillräckligt många gånger för att kunna genomföra en god utredning, vilket kan leda till felplacering där barnet eller den unges välmående äventyras. Upprättelseutredningen (SOU 2011:9) påtalar att barn i samhällsvård riskerar att utsättas för psykiska såväl som fysiska övergrepp. Här konstateras att det är samhällets mest sårbara barn som riskerar att fara illa, om förberedelserna inför placeringen är bristfälliga samt om utbildning, kontroll och handledning av familjehemmet är otillräcklig.

Socialsekreterares perspektiv på stödjande insatser är viktigt att studera eftersom de är bärare av betydelsefulla kunskaper. Brist på självmedvetenhet och egen professionalitet -förmåga att reflektera och ta kloka beslut- kommer alltid att främst drabba klienterna, i detta fall barn och unga menar Rasmusson och Regnér (2013). Författarna skriver att familjehemsföräldrarna idag förväntas samarbeta med en rad olika professionella aktörer så som socialsekreterare, familjehemssekreterare eller andra relevanta kontakter kring barnet. När familjehemmet får en funktion som vårdare krävs också att de får rätt stöd av professionella (Höjer, 2003).

En studie utförd av Peters (2005) visar att trots professionella socialsekreterares positiva upplevelse av nätverksplaceringar finns det bristande riktlinjer gällande hur arbetet med nätverkshem bör se ut, vilket i sin tur leder till att socialsekreterarna känner osäkerhet inför dessa. Lagstiftningen säger att socialsekreterare i första hand alltid ska överväga om en nätverksplacering är möjlig (SFS 2001:453), trots viss forskning som pekar på socialsekreterares dåliga erfarenheter av just nätverksplaceringar (Peters, 2005). Det är angeläget inför framtiden att finna vägar för att ta tillvara på och stärka den professionella utvecklingen inom familjehemsvården.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka sex socialsekreterares erfarenheter av stödjande insatser och placeringar till nätverkshem i Västernorrlands- och Jämtlands län. Det är av vikt att studera de professionellas upplevelse för att nå en djupare förståelse för upplevda brister samt hur nya möjligheter kan skapas i arbetet med nätverkshem. Detta för att på ett adekvat sätt tillgodose behoven hos de barn och unga som befinner sig i socialtjänstens vård. Följande frågeställningar har valts för att svara på studiens syfte:

1. Hur upplevs stödet till nätverkshem?
2. Hur kommer de verktyg som finns att tillgå (i form av utbildning, riktlinjer, lagar/praxis) till användning i arbetet med nätverkshem?
3. Vilka begränsningar och möjligheter ser socialsekreterarna i stödet till nätverkshem?

1.3. Avgränsning

Trots ökat fokus på övervägande av nätverksplaceringar finns det få studier som beskriver erfarenhet utifrån de professionellas perspektiv (Peters, 2005). Undersökningen kommer därför exkludera barnets eller föräldrarnas (biologiska och familjehem) synvinkel gällande nätverkshem eftersom deras perspektiv studerats i större utsträckning än socialsekreterares. I enighet med studiens syfte används placering i vanligt familjehem enbart i relation till innehållet samt i jämförelse med placering i nätverkshem för att påvisa om det finns viss skillnad.

Undersökningen ska besvara utvalda frågeställningar, däribland vilka verktyg som socialsekreteraren använder i sitt arbete. Dessa verktyg finns redan beskrivna i bland annat socialstyrelsens manual (2014) varpå denna studie avgränsas till socialsekreterarens upplevelse av hur verktygen kommer till användning i det professionella arbetet. Studien ska således undersöka hur arbetet med nätverksplaceringar ser ut i dagsläget.

1.4. Definition och begrepp

Familjehem och nätverkshem

I Barnskyddsutredningen (SOU 2009:68) återfinns följande definition: hem som tar emot barn för stadigvarande vård och fostran delas in i kommunrekryterade *familjehem* och *nätverkshem*. Familjehem är ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (SFS 2001:937). Nätverkshem innebär att ett barn eller en ungdom placeras utanför det egna hemmet hos en anhörig eller annan närstående, nätverkshem ska i första hand övervägas när ett barn blir aktuellt för placering (SFS 2001:453). Socialtjänsten ska alltså i samtliga fall som rör placering av barn eller ungdom se om det är möjligt med en nätverksplacering, däremot betonas principen om barnets bästa som alltid ska råda, vilket innebär att nätverksplacering endast är aktuellt om det inte är till skada för den enskilde (Rasmusson & Regnér, 2014). Hur familjehemsvården ska se ut finns i dag reglerad i Socialtjänstlagen, SoL (SFS 2001:453) 6 kap. 1§ och de allmänna bestämmelserna lyder:

Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem /.../ Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.

Då det är stödet till nätverkshem som studien syftar till att undersöka, kommer begreppet nätverkshem främst förekomma, begreppet familjehem förekommer sparsamt och då i relation till textens innehåll.

Nätverksplaceringar

Med begreppet "*nätverksplacering*" menas barn och unga som är placerad i enlighet med SoL (SFS 2001:453) vilken är en frivillig insats där vårdnadshavarens samtycke till placering medgivits. *Nätverkshem* och "*nätverksplacering*" kan komma att användas synonymt i texten.

Barn och unga

Med "*barn och unga*" avses omyndiga personer under 18 år då SoL (SFS 2001:453) endast inbegriper personer inom den åldersramen.

2. TIDIGARE FORSKNING

2.1 Inledning

Studien fokuserar på placeringar av barn och unga i nätverkshem. Fram till slutet av 1970-talet var familjehemmet ett ersättningshem för de som placerades och skulle rakt av fungera som ett biologiskt föräldraskap för barnen och ungdomarna (Rasmusson & Regné, 2013). I och med att Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) trädde i kraft 1980 framhölls i stället barnets kontakt med sitt ursprung och i dag fungerar familjehemmet som ett kompletterande hem för barn och unga. Kraven på familjehemmet kom därmed att ändras och i dag är det dess uppgift att tillsammans med socialtjänsten verka för barnets fortsatta kontakt med biologiska föräldrar och släktingar. Trots de förändringar som skett finns grundantagandet kvar om att barn och unga ska vara en del av en familj och att det främst är inom ramen av denna som barnets behov av kärlek, trygghet och omsorg ska tillgodoses (Höjer, 2003). Socialstyrelsen (2014) skriver att i de fall där socialtjänsten bedömer att ett barn eller en ungdom inte kan bo kvar i det egna hemmet är placering i familjehem den allra vanligaste vårdformen. Forskningen kring barn och unga i familjehemsvård i Sverige är närmare obefintlig men har trots det haft en relativt stor inverkan på både lagstiftning och praktik (Socialstyrelsen, 2012).

Socialutskottets initiativ är ett exempel på detta, då det den 1 juli 1999 infördes en skyldighet för socialnämnden att pröva möjligheten om en placering kan ske hos en släkting eller annan närstående (Länsstyrelsen, 2002).

Bristen på forskning har medfört många diskussioner kring nätverksplaceringar inom det sociala arbetet menar Linderot (2006). Vinnerljung presenterade i forskningsöversikten *Svensk forskning om fosterbarnsvård* (1996) att socialarbetare i bred utsträckning har en skeptisk inställning till nätverksplaceringar vilket också Granhagen (1998b) och SoS-rapporten (1995:7) belyser. Studier utförda i Norge (se Moldestad, 2003), Polen (se Stelmaszuk, 1999) och Storbritannien (se Malos, 1991) redovisar liknande resultat. Den amerikanske forskaren Peters (2005) konstaterade i en artikel att det i USA bedrivits begränsad forskning kring socialarbetares attityd och erfarenhet gällande nätverksplaceringar, medan Flynn (2002) menar att viss forskning ändå genomförts.

Vinnerljung m. fl (2001) uppvisar en svensk undersökning där författarna studerat 900 placerade barn och unga i familjehem (och HVB) med resultatet att nätverksplaceringar i mindre utsträckning avslutades oplanerat och att sammanbrotten var färre bland de barn och unga som placerats hos en nära anhörig.

Sammanbrott innebär att placeringen upphör på grund av att familjehemmet avbryter vården, barnet eller den unga själv rymmer eller vägrar stanna kvar eller för att socialtjänsten avbryter placeringen på grund av missnöje med vårdmiljön (Socialstyrelsen, 2012). Som en följd av att undersökningsresultat visat färre sammanbrott i nätverkshem diskuterar Courtney och Needell (1997) huruvida resultaten kan bero på att barn och unga vistas under lång tid i nätverkshemmen utifrån att de är just anhöriga, snarare än vilket behov som ligger till grund för placeringen.

2.2. Socialsekreterares erfarenhet av nätverksplaceringar

Trots ökat fokus på nätverk överlag inom barn och familjeenheter, finns lite forskning om socialsekreterares attityder om och erfarenhet av arbetet med nätverkshem (Peters, 2005). Viss forskning lyfter enligt Peters (2005) fördelar med nätverksplacering samtidigt som den inte visar någon tydlig ökning av den sortens placeringar. Studiens (2005) analys visar att socialsekreterare har starka positiva känslor om nätverkshem eftersom det finns möjlighet att barnet lättare knyter an till familjen vid nätverksplacering.

Flynn (2002) för ett resonemang med utgångspunkt att nätverksplaceringar kan utgöra ett hot mot socialarbetarnas makt. Flynn (2002) menar att förklaringen skulle kunna vara att socialarbetarna vid en främmande familjehemsplacering utgör en länk mellan familjehemmet, den unge och föräldrarna. Den information som passerar styrs i stor mån av socialarbetaren och på så vis kan socialarbetaren utöka sin maktposition. I en nätverksplacering kan nätverkshemmet, föräldrarna och den unge hålla information mellan sig på ett annat sätt, vilket sätter socialarbetaren i en position där hen måste vinna förtroende för att få tillgång till den informationen (Flynn, 2002). Flynns studie (2002) visar att socialsekreterare skulle ha en negativ inställning på grund av den eventuella bristen på insyn, medan Peters (2005) påvisar resultat där socialsekreterarna upplevde samarbetet mellan de biologiska föräldrarna och föräldrarna i nätverkshem som mindre konfliktfyllt än vid placering i extern familjehem.

2.3. Arbetet med och stödet till nätverkshem

Farmer har i sin studie (2009) jämfört nätverkshem och andra familjehem för att ta reda på om det finns något mönster i hur socialsekreterare arbetar vid valet av placering. Resultatet visade att socialsekreterare utförde färre uppföljningar hos nätverkshem än andra familjehem. Detta trots att det visade sig uppstå fler konflikter mellan föräldrarna i nätverkshem och de biologiska föräldrarna jämfört med när barnet är placerat i annat familjehem.

Socialsekreterare i Peters studie (2005) uppmärksammade svårighet med lojalitet, gränssättning och opartiskhet för nätverksfamiljen gentemot de biologiska föräldrarna. Farmers (2009) resultat uppvisar en önskan från nätverksfamiljerna att få ökat stöd i att hantera konflikter som kan uppstå med de biologiska föräldrarna.

I Peters studie (2005) ansåg socialsekreterarna att nätverksplaceringar är mer tidskrävande än främmande familjehemsplaceringar. Ett fåtal äldre studier styrker enligt Peters (2005) denna analys om nätverksplaceringar som tidskrävande och svåra. Resultatet visar att det är hanteringen av kontakten mellan nätverkshem och biologiska föräldrar samt bristen på tydliga och konsekventa riktlinjer som försvårar det sociala arbetet med nätverksplacering. Den stora tidsåtgången till dessa konflikter medförde enligt Peters (2005) att socialsekreterarnas förtroende för familjerna minskade och att oron ökade över att barnet ska fara illa. Peters (2005) beskriver att det finns stor ambivalens hos de professionella när det gäller nätverksplaceringar som grundar sig i negativa erfarenheter och vidare anser författaren att det krävs mer forskning för att uppmärksamma arbetet med nätverksplaceringar ur socialsekreterarens perspektiv.

2.4. Teoretiskt perspektiv

När det handlar om komplicerade mänskliga system såsom nätverk krävs det enligt Forsberg och Wallmark (1998) vägledande teorier som ger förståelse för en individs pågående relationer och sammanhang. Systemteorin är en grundläggande teori för att vägleda socialsekreteraren i arbetet med nätverk, skriver Klefbeck och Ogden (1995). Teorin utvecklades av Urie Bronfenbrenner och ger möjlighet att analysera tillvaron för ett barn i hela dess komplexitet samt möjlighet att prioritera valet av åtgärder utifrån vad som kan interagera positivt med ekosystemet (Klefbeck & Ogden, 1995). Med utgångspunkt i denna teori kan socialsekreteraren analysera och ta ställning till på vilken nivå hen ska försöka angripa problemet. Klefbeck och Ogden (1995) förklarar att analysen inte bara tar hänsyn till de system barnet ingår i, utan även hur dessa system samverkar och påverkar varandra. Inom det systemteoretiska finns en uppmaning att se på sammanhanget ur ett helhetsperspektiv. Teorin fokuserar på hur barnet är kopplat till sitt sociala nätverk och vilka samband som kan påverka barnet direkt eller indirekt (Klefbeck och Ogden, 1995).

Systemteorin ser samspel och kommunikation mellan människor i ett gemensamt sammanhang (Forsberg och Wallmark 1998). Samspelet som omger individen förändras ständigt i cirkulära orsak-verkan-processer där allt påverkar varandra på olika nivåer, utan början eller slut. Forsberg och Wallmark (1998) talar om multiplexa relationslänkar när individer är sammanlänkade på fler sätt inom nätverket, till exempel där individerna både är släktingar eller vänner samtidigt som de är nätverkshem åt den andres barn. Detta kan medföra ett stärkt band dem emellan. Nackdelen är att en eventuell konflikt inom det egna nätverket kan innebära en större kris på fler plan. En socialsekreterare som intresserar sig för klientens hela sammanhang med viktiga relationer kan sägas arbeta utifrån ett nätversperspektiv (Forsberg & Wallmark, 1998). I och med att socialsekreterare enligt lag först och främst ska överväga placering inom barnets- eller den unges nätverk, är nätverksperspektivet relevant och applicerbart på studiens material.

3. METOD

3.1. Vetenskapligt perspektiv

Denna studie undersöker hur socialsekreterare erfar stödet och placeringar av barn och unga till nätverkshem vilket Widerberg (2002) menar är viktigt att beakta vid val av forskningsmetod. Författaren menar att det finns en sed att använda vissa sorters metoder och att det snarare bör vara reflektion och inte tradition som ska styra detta val. Genom reflektion över tidigare forskning på området och för att nå djupare empirisk kunskap om socialsekreterares erfarenheter av nätverksplaceringar passar en hermeneutisk vetenskaplig ansats bättre än en positivistisk som mer riktar sig mot kvantitativ forskning samt eftersöker objektivitet och neutralitet och bortser från forskarens intressen och värderingar (Kvale & Brinkmann, 2009). Med hjälp av systemteoretiska perspektiv kan man nå förståelse i hur relationer inom nätverk kan användas som verktyg i det sociala arbetet (Forsberg & Wallmark, 1998). Den kvalitativa forskningen med hermeneutiskt angreppssätt, söker skapa en gemenskap med de personer som studeras genom att arbeta för en förståelse av deras värderingar, åsikter och tankar och genom att sätta delarna i samband med helheten (Alvesson & Sköldberg, 1994). Kvalitativa studier kännetecknas av sitt fokus på ord snarare än siffror, ett induktivt synsätt- att teorin utvecklas utifrån resultaten samt förståelsen av den sociala verkligheten genom kunskapssteoretiska ståndpunkter (Bryman, 2014). Med tanke på att det är erfarenheter som undersöks snarare än statistisk data är denna metod mest lämplig för undersökningen. Personliga fördelar kan uppnås genom att använda kvalitativ metod i form av unika möjligheter att ta del av människors kunskap, att utvecklas i intervjurollen och att, som blivande socionomer utvecklas i mötet med andra professionella (Widerberg, 2002). Kvalitativ undersökning har dessutom sin utgångspunkt i deltagarnas perspektiv menar Bryman (2014), vilket är fokus i denna studie.

Enligt det hermeneutiska synsättet är det också av betydelse att se förförståelsens roll i studien och försöka göra denna tydlig, menar Kvale och Brinkmann (2009). Förförståelsen i denna studie grundades i samband med att en av oss hade sin fältförlagda utbildning på socialtjänsten under hösten 2014.

Där delgavs de professionellas syn på samarbetet mellan socialtjänst och familjehem varpå de berättade hur de upplever att nätverkshem inte alltid får det stöd och den hjälp de har behov av. Informationen medförde ett ökat intresse för hur placering inom barnets nätverk fungerar och en vilja att undersöka socialsekreterares erfarenhet av nätverkshem där barnet eller den unge är placerad enligt SoL (SFS 2001:453). En allsidig kompetens och tillgänglighet hos professionella är av vikt enligt det systemteoretiska synsättet menar Klefbeck och Ogden (1995). Bristfälligt stöd och eventuell brist på kunskap om hur placering i nätverkshem fungerar i praktiken kan grunda sig i det presumtiva antagandet om att ett nätverkshem redan har kännedom samt viss anknytning till det placerade barnet (personlig kommunikation 2015-03-09). Informationen bidrog till förförståelsen att det finns bristfälliga resurser och riktlinjer i socialsekreterarnas arbete med nätverkshem och stödet kring dessa. Med detta antogs även att det finns brister i forskning ur socialsekreterares perspektiv med tanke på den upplevda bristen av stöd till nätverkshem. Förförståelsen kan enligt Kvale och Brinkmann (2009) påverka studiens utformning på både gott och ont. De fördelar som kan komma av förförståelsen är de idéer och tankar som bidragit till studiens syfte och frågeställningar. Samtidigt kan förförståelsen påverka forskarens tankesätt och därmed studiens resultat. I denna studie har förförståelsen beaktats och uppmärksammas genom att arbeta utifrån ett objektivi synsätt med utgång i etiska överväganden.

3.2. Val av metod

Vid studier gällande människors upplevelser och perspektiv samt hur de beskriver dessa är intervjuer ett lämpligt verktyg menar Kvale och Brinkmann (2009). De påtalar vikten av att skapa en god kontakt genom aktivt lyssnande, respekt och tydlighet. Samtliga egenskaper är viktiga även i utvecklingen som blivande professionella inom det sociala arbetet. En semistrukturerad intervjuguide användes vid intervjutillfällena. Detta innebär enligt Bryman (2014) att specifika teman finns med i guiden, men lämnar utrymme för intervjupersonen att utforma svaren som det passar. Tonvikt hamnar på hur intervjuaren upplever svaren och dess relevans för frågorna som ställs. Med en semistrukturerad intervjuguide finns friheten att vara flexibel i frågorna och om något av intresse uppdagas i svaret kan egna följdfrågor utvecklas under intervjun (Bryman, 2014).

Det är viktigt att tänka på det som är bland det svåraste men också kärnan i intervjun; att utforma, precisera och ställa relevanta intervjufrågor. Kvale och Brinkmann (2009) talar om att undvika ledande frågor genom att ha det hermeneutiska angreppssättet i åtanke där den egna förförståelsen medvetandegörs. Den flexibilitet som är fördelaktig i semistrukturerad intervju är samtidigt något som gör arbetet svårt. Intervjuns utmaningar är många och Kvale och Brinkmann (2009) menar att det är svårt för intervjuaren att förhålla sig kritisk till den information som ges samtidigt som det krävs kunskap om ämnet för att kunna vara kritisk. Inför intervjutillfället testades frågorna vid en pilotintervju för att synliggöra eventuella problem eller otydligheter i intervjufrågorna (Bryman, 2014).

3.3. Urval

Snöbollsurval som i viss bemärkelse är ett bekvämlighetsurval, användes för att få kontakt med studiens intervjupersoner. Snöbollsurval sker genom att forskaren tar kontakt med respondenter som är relevanta för studien och tar med hjälp av dessa kontakt med andra respondenter (Bryman, 2014). Utifrån syfte och frågeställningar samt med tanke på deras erfarenhet av familjehemsplaceringar, valdes socialsekreterare ut inom socialtjänsten som på något vis arbetar med eller som kommit i kontakt med nätverksplaceringar. Med tanke på den begränsade tiden under vilken undersökningen skulle genomföras samt valet av kvalitativ intervju som metod, begränsades antalet intervjupersoner. Sex (6) socialsekreterare intervjuades för studien. Med tanke på eventuella bortfall kontaktades femton (15) socialsekreterare med hjälp av två kontaktpersoner inom organisationen. För att presentera resultatet har återkommande och i relation till syftet relevanta svar ur intervjuerna plockats ut och analyserats. Direkta citat så väl som sammansatta konklusioner har presenterats för att ge resultatet bredd och inlevelse. De medverkande socialsekreterarna har från ett och ett halvt år till närmare trettio års erfarenhet av familjehemsplaceringar generellt. Socialsekreterarna rymmer inom åldersspannet trettio till sextio år och könsfördelningen är två-fyra.

3.4. Databasinsamling

Enligt Bryman (2014) är det viktigt att gå igenom den litteratur som finns inom ett område för att ta reda på vilka kunskaper, begrepp och teorier som är relevanta samt för att uppvisa att de egna forskningsfrågorna är viktiga. För att få en överblick av vilken forskning som redan fanns inom det valda problemområdet gjordes eftersökningar bland akademisk litteratur, forskningsöversikter samt artiklar i databaser och i Mittuniversitetets bibliotek inför undersökningen (Bryman, 2014). Därefter konstaterades att vetenskaplig fakta baserad på svenska studier är begränsat. Det slutgiltiga beslutet om placering vilar hos socialsekreterarna, därav fanns ett intresse att undersöka varför kunskapsläget i Sverige är begränsat (SFS 2001:453). Sökningar genomfördes i ProQuest social science med en variation av sökord för att hitta ord som matchar studiens syfte: *kinship, foster home, foster care, social worker, social work*. Samtliga sökta artiklar var peer-reviewed vilket innebär att de är granskade av forskare inom det specifika ämnet vilket ökar sannolikheten för vetenskaplig kvalitet i studierna (Vetenskapsrådet, odat.). Sökningarna gav många träffar men enbart ett fåtal handlade om nätverksplaceringar ur socialsekreterarens synvinkel och än färre var utförda i Norden eller Sverige. Resultatet av sökningarna stödjer vår förförståelse om att det finns få studier utförda som lyfter ämnet nätverksplaceringar ur socialsekreterarnas synvinkel.

Informationsblad utformades med beskrivning av studiens syfte, frågeställningar och etiska överväganden. Informationsbladet, även kallat informerat samtycke, förtydligar deltagarnas samtycke till studien med möjligheten att avbryta deltagandet när som helst (Kvale & Brinkmann, 2009). Med hjälp av snöbollsurval kontaktades intervjupersoner via e-post där informationsbladet delgavs. För att strukturera intervjun formades en intervjuguide med semistrukturerade frågor utifrån olika teman (Kvale & Brinkmann, 2009). Valda teman i intervjun var; socialsekreterarens bakgrund, upplevelsen av stödet till nätverkshem, användandet av metoder/verktyg vid placeringar samt begränsningar och möjligheter i stödet till nätverkshem. Vid genomförandet av samtliga intervjuer var båda närvarande och turades om att anteckna och att ställa frågor. Intervjun spelades in med hjälp av bandspelare. Genom att både anteckna och spela in intervjun underlättas den efterföljande analysen samt minskar risken för missförstånd eller felaktiga tolkningar som kan uppstå vid användning av enbart ett av de två verktygen (Bryman, 2014). Fördelarna med öppna frågor i semistrukturen är att de inte leder intervjupersonens tankar i någon viss riktning och hjälper till att ge utrymme för utforskning av områden eller teman som är av intresse samt ger oss möjlighet att ta del av intervjupersonens upplevelse på ett utvecklat sätt (Bryman, 2014).

De öppna frågorna lämnar däremot ett stort efterarbete vid kodning av svaren för att finna en röd tråd. De transkriberade intervjuerna lästes igenom och vid oklarheter kontaktades intervjupersonen ifråga.

3.3. Databearbetning och analysmetod

Det transkriberade materialet har lästs igenom flera gånger för att finna återkommande teman i relation till studiens syfte och frågeställningar. De kvalitativa analysmetoderna handlar i de flesta fall om att parallellt insamla och analysera data för undersökningen vilket i sin tur medför ett otympligt datamaterial som kan vara svårhanterat, menar Bryman (2014). Med dessa svårigheter i åtanke valdes meningskoncentrering ut som analysmetod vilket innebär en omformulering och förkortning av intervjupersonens uttalande för att underlätta tolkning av insamlad empiri (Kvale & Brinkmann, 2009). Med ett hermeneutiskt synsätt kunde meningen i texten analyseras utifrån intervjupersonens perspektiv med fokus på den sociala kontexten ur vilken texten växt fram (Bryman, 2014). Syftet med analysmetoden var att få en sammanhållen förståelse av meningen i den explicita texten. Under inspelning av studiens samtliga intervjuer markerades intervjupersonerna med siffror för att underlätta transkribering. Intervjupersonerna fick i resultatet fiktiva könsneutrala namn för att garantera anonymitet. Följande namn används vid redovisning av empirin: Kim, Alex, Charlie, Renee, Louie och Elliott.

Genom meningskoncentrering valdes vissa citat ut för vardera tema för att möjliggöra tolkning av meningsenheterna i materialet. Genom att ta ut nyckelord i de transkriberade intervjuerna går det att identifiera centrala teman och därmed koncentrera meningsinnehållet i intervjuerna (Kvale & Brinkmann, 2009). Systemteori användes som utgångspunkt för att analysera empirin och beskriva resultatets bakgrund. Detta med tanke på att det systemteoretiska perspektivet syftar till att studera barnet eller den unga i relation till sin omgivning och menar att förhållanden förändras över tid och att individen alltid påverkas av dessa (Klefbeck & Ogden, 1995). Teorins intresse för de olika system som kretsar kring en person och som påverkar och samspelar på olika nivåer, där varje nivå representerar olika centrala delar i personens liv, underlättar den empiriska analysen.

3.6. Tillförlitlighet, pålitlighet och objektivitet

Reliabilitet, objektivitet och validitet är viktiga kriterier i samhällsvetenskapliga undersökningar menar Bryman (2014). Dessa begrepp används frekvent inom kvantitativ forskning men är svårdefinierade inom den kvalitativa motsvarigheten (Widerberg, 2002). För att kunna applicera begreppen inom kvalitativ forskning behöver de enligt Bryman (2014) assimileras. Följande begrepp kan istället användas: tillförlitlighet och överförbarhet (validitet) innebär att resultaten kan användas i andra sammanhang, pålitlighet (reliabilitet) till att få liknande resultat vid annat tillfälle samt konfirmering (objektivitet), som handlar om att forskaren inte låtit de egna värderingarna påverka undersökningen. Intervjuguiden till studien utformades med hjälp av det som Kvale och Brinkmann (2009) kallar reflexiv objektivitet. Det innebär en reflektion över forskarens egna bidrag till insamlandet av kunskap, vilket Kvale och Brinkmann (2009) kopplar till det hermeneutiska sökandet att nå de egna fördomarna. Genom att hålla de egna värderingarna utanför i största möjliga mån och genom att tydligt redovisa hur studien gått till kan det underlätta för andra att genomföra en ny studie på liknande sätt vilket definitivt kräver god förmåga att uttrycka sig i text. Som Bryman (2014) påtalar är det svårt att möjliggöra upprepning av kvalitativa studier med tanke på dess kreativa och ostrukturerade tillvägagångssätt. I denna studie sökes pålitlighet uppnås genom redovisning av hur studiens arbete gått till.

Under intervjun fanns en medvetenhet om att förhålla sig objektiv och inte ställa ledande frågor, istället låta frågorna förbli öppna för att inte påverka intervjupersonens svar i någon riktning. Genom att transkribera de exakta ord som personen använder under inspelningen kan feltolkning undvikas och pålitligheten utökas. För att uppnå tillförlitlighet å sin sida, krävs att resultatet av det empiriska materialet överensstämmer väl med de teoretiska perspektiv som knyts an till. Det kräver också medvetenhet om vilka svårigheter redovisning av analys kan innebära (Bryman, 2014). Att uppnå tillförlitlighet i en intervjubaserad studie är komplicerat, menar Kvale och Brinkmann (2009). Studiens syfte måste därför hela tiden genomsyra studien så att det som ska undersökas blir undersökt. Genom att återkomma till detta och arbeta med en röd tråd i studien finns möjlighet att nå tillförlitlighet.

3.7. Etiska överväganden

Viktigt att ha i åtanke genom hela undersökningsprocessen är de etiska frågorna. Widerberg (2002) berättar att det etiska ansvaret är mycket större inom kvalitativ forskning än kvantitativ forskning. Genom att ta hänsyn till etiska överväganden samt gå i genom etiska frågor som kan komma att uppstå ökar möjligheten till att vidhålla dessa.

De forskningsetiska principernas syfte är att ge vägledning och underlag för forskare (Vetenskapsrådet, 2002). Principerna har beaktats i undersökningen i allmänhet och vid de kvalitativa intervjuerna i synnerhet. De grundläggande individskyddskraven som vetenskapsrådets rapport (2002) lyfter fram består av fyra huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet och samtyckeskravet har redogjorts för i ett informationsblad som skickades ut till samtliga intervjudeltagare. Syfte och frågeställningar fanns med i informationsbladet samt information om deras valfrihet att medverka, att de kunde avbryta intervjun när de ville samt deras rättigheter till att själva bestämma hur länge och på vilka villkor de ville delta. I informationsbladet ingick även det nyttjandekrav som är en del av de forskningsetiska principerna vilket innebär att materialet enbart kommer användas i vetenskapligt syfte (Vetenskapsrådet, 2002). Riskerna övervägdes att resultaten kan komma att utnyttjas felaktigt och därmed vidtogs adekvata motåtgärder. Om det uppstått tveksamheter kontaktades lärare vid universitetet eller etikkommittén. I enlighet med konfidentialitetskravet undertecknades en förbindelse om tystnadsplikt som skyddar deltagarnas personuppgifter, vilken deltagarna fick ta del av inför intervjun (Vetenskapsrådet, 2002). Även om personuppgifter inte användes i texten, fanns risken att läsare skulle kunna identifiera någon individ. Denna risk beaktades vid avvägning av värdet för den eventuella kunskap som togs del av och med tanke på detta vidtogs åtgärder för att försvåra för utomstående att identifiera enskilda eller grupper av individer (Vetenskapsrådet, 2002).

3.8. Arbetsfördelning

Vi började med att gemensamt ta kontakt med Socialtjänsten i Sundsvalls kommun varifrån vi fick förslag på olika uppsatsämnen. Vi diskuterade vilka ämnen vi fann intressant att studera och beslutade om valt ämne. Sedan öppnade vi ett Google- Drivedokument för att underlätta samarbetet eftersom flera parter kan använda och skriva i dokumentet samtidigt och oberoende av varandra samt att allt arbete sparas direkt och på så sätt får vi en översyn av vad den andra skrivit.

Vi har suttit både var för sig och tillsammans för att leta relevant litteratur, fakta och referenser innan vi delade upp arbetet i mindre delar, där vi ansvarade för att sammanställa varsina områden. Förutom kontakten via drive-dokumentet och andra kommunikationsmedel har vi också träffats 2-3 heldagar varje vecka för att stämma av hur den andra ligger till, tillsammans gå igenom utförda arbete för eventuell redigering samt planera inför nästa moment av uppgiften och nästa fysiska träff och intervjutillfälle. Även om vi delat upp skrivutförandet har båda läst på om uppgiftens samtliga delar samt hjälpts åt under färdigställandeprocessen. Innan inlämning av uppgiften har vi suttit enskilt och tillsammans för att korrekturläsa, färdigställa design och utformningen av dokumentet, stämma av referenslistan samt godkänna det färdiga arbetet.

4. RESULTAT

4.1. Inledning

Här behandlas det resultat och den analys som empirin gett upphov till. Resultatet presenteras utifrån studiens syfte och frågeställningar som fokuserar på intervjupersonernas erfarenheter av nätverksplaceringar i relation till ett systemteoretiskt perspektiv. Intervjupersonernas svar redovisas i empirin med hjälp av fiktiva namn. Följande namn har använts: Kim, Alex, Charlie, Renee, Louie och Elliott.

4.2. Nätverksplaceringar

Tidigare forskning visar att det funnits en motvilja att placera barn i nätverkshem på grund av dysfunktionella familjetraditioner eller att nätverkshemmet skulle ha mindre resurser att ombesörja barnets behov, både i föräldraförmåga och ekonomiska förutsättningar (Farmer, 2009; Farmer, 2010; Peters, 2005). En av intervjupersonerna belyser detta:

Erfarenheter av nätverksplaceringar har tidigare inte varit speciellt goda.
(Renee)

Renee hänvisar till kunskapsläget i Sverige i början på 1990-talet och menar att tanken på det sociala arvet medförde att socialsekreterare mycket motvilligt placerade i nätverket. Peters studie (2005) visar att socialsekreterare i viss mån fortfarande har en ovilja att placera inom släkten eller hos nära anhöriga. Resultatet i denna studie visar däremot motsatsen, enligt samtliga intervjupersoner finns en stor benägenhet att placera i nätverket:

Det finns en naturlig anknytning och kännedom om barnet därför är släkten att föredra vid placeringar. (Alex)

Citatet belyser en positiv inställning till nätverksplaceringar, Renee menar att kunskapsläget om barn har tusenfaldigast och att nätverken idag är lite resursstarkare än den varit tidigare vilket bidragit till den förändrade synen på nätverksplaceringar.

Ett första steg för att bedöma om en familj är lämplig att ta emot ett barn i hemmet är att genom en utredning fastställa att det inte förekommer förhållanden eller andra faktorer som utgör en risk för det enskilda barnet (Socialstyrelsen 2014). Charlie berättar:

Det blir inte samma omfattande utredning eftersom man antar att det redan finns en anknytning i nätverkshemmet. (Charlie)

Samtliga intervjupersoner ansåg dessutom att det skulle underlätta i arbetet om det fanns möjlighet att utreda nätverkshemmet tidigare, innan barnet placerats. De uppgav att de ibland upptäcker att det inte kommer hålla i längden hos nätverket vilket hade kunnat undvika om man kommit in tidigare.

Enligt Peters (2005) visar forskning på svårigheter som kan uppstå för nätverkshem i inledningskedet av att bli ett familjehem. De kan ha svårt att sätta sig in i vad det innebär att vara familjehem i allmänhet och att dessutom bli ”föräldrar” åt ett barn i sitt nätverk i synnerhet, menar Peters (2005). Elliott uppger att detta är vanligt förekommande bland nätverkshem:

De vet ju oftast inte vad det innebär att vara familjehem. (Elliott)

Intervjupersonerna menar att föräldrar som blir nätverkshem inte hinner förbereda sig som ett vanligt familjehem. Intervjupersonerna berättar att externa familjehem utreds och utbildas innan barnet placeras medan ett nätverkshem i de flesta fall blir tillfrågad när placeringen blir aktuell. Barnet blir då tillfälligt placerad hos nätverkshemmet under utredningstiden. Denna studies empiri visar att utredningarna görs likadant på samtliga familjehem men att det inte ställs lika höga krav på nätverkshemmen. Renee berättar att det beror på den anknytning som redan finns mellan barnet och nätverkshemmet och att de blir godkända som familjehem mot bakgrund att de redan har en relation med barnet. Intervjupersonerna ansåg att det finns ett naturligt band inom nätverket, vilket Charlie uttrycker:

Man ska titta i nätverket för att barnet har en anknytning där, det är viktigt.
(Charlie)

Studiens empiri visar på en tydlig gemensam upplevelse av att nätverkshem är viktiga för barn som ska placeras på grund av de känslor och den relation som redan finns till barnet jämfört med vid ”vanliga” placeringar, eller som Louie uttryckte det “blod är tjockare än vatten”. Farmer (2010) påvisar att barn som placeras inom det egna nätverket får ett gott skydd och att det är lättare för barnet och de biologiska föräldrarna att bibehålla familjeförhållanden och att rehabiliteras. Det finns även större möjligheter för barnet och föräldrarna att utvecklas positivt vid nätverksplaceringar enligt Peters (2005). Trots att det finns många fördelar med nätverksplaceringar menar även intervjupersonerna, som tidigare visats, att en akut placering kan vara påfrestande för nätverkshemmet. Detta visar på komplexiteten i arbetet med nätverkshem (Klefbeck & Ogden, 1995). Det är viktigt med närheten för barnet men kan vara en påfrestning för nätverkshemmet när det sker akut. Detta gör att stödet till nätverkshem är viktigt.

4.3. Stödet till nätverkshem

Farmer (2009) menar att nätverkshem önskar mer stöd under placeringstiden, en upplevelse som delas av samtliga intervjupersoner:

Det finns ett stort behov av stödjande insatser. (Louie)

Intervjupersonerna menar att stödet till nätverkshem upplevs som bristfälligt till följd av att det saknas insatser som behandlar den specifika problematik som kan uppstå i en sådan placering. Framförallt saknas resurser, främst i form av tid vilket samtliga intervjupersoner ansåg vara en bidragande orsak till att arbetet med nätverkshem ser ut som det gör. De uttrycker en önskan om mer resurser i början av placeringen för att på så vis kunna stärka nätverkshemmet i rollen som familjehem:

En önskar ju alltid att det finns mer insatser, det vill säga ännu mer tid till att åka dit och träffas och ge mer stöd till nätverkshemmen än de har idag.
(Louie)

Stöd till nätverkshem i form av gruppverksamhet upplevs också av samtliga intervjupersoner som positivt.

Stödgrupper fungerar bra för nätverkshemmen när de får träffa andra i liknande situationer och dela erfarenheter. (Alex)

Fyra av sex intervjupersoner berättar att grupper för nätverksfamiljehem är väldigt uppskattat. Charlie ger exempel på en stödgrupp som precis avslutats och förklarar att dessa leds av socialsekreterare och vid varje möte ligger fokus på olika teman som deltagarna får diskutera kring och prova på att rollspela. Elliott menar att de skulle behöva ha grupper löpande över tid, då det är ett verktyg som visat sig fungera bra i stödet till nätverkshem.

4.4. Socialsekreterares verktyg i arbetet med nätverkshem

I arbetet med nätverkshem visar studien att vissa verktyg är behjälpliga. Intervjupersonerna talar om lagen, riktlinjer, rättspraxis, utredningsförfarandet med intervjuer och uppföljning, systemteori samt det egna handlingsutrymmet. Det systemteoretiska perspektivet försöker förstå nätverkets relationer och utifrån dessa finna verktyg att arbeta med, berättar Forsberg och Wallmark (1998). Tre av intervjupersonerna beskriver detta:

Vi jobbar utifrån att familjen är ett system och att saker och ting hänger ihop och påverkar varandra.

Citatet visar att intervjupersonerna arbetar utifrån systemteorin genom att ha ett helhetsperspektiv (Klefbeck & Ogden, 1995). Fem av sex intervjupersoner ansåg även att de riktlinjer och metoder som finns att tillgå är tydliga:

Vi följer de planerna som finns och det fungerar ganska bra, det är tydligt vilka riktlinjer som gäller.

Intervjuresultatets empiri uppvisar motsatsen till Peters studie (2005) som visar att socialsekreterarna inte ansåg sig ha tillräckligt tydliga riktlinjer för att arbeta med nätverksplaceringar. Enligt samtliga intervjupersonerna finns det egna handlingsutrymmet till viss del. De berättar att de med hjälp av lagstiftning kan anpassa hur de träffar barnet och hur de väljer att utforma kontakten med och stödet till nätverkshemmet.

Samtliga intervjupersoner ansåg att riktlinjer och lagar har förbättrats men en av intervjupersonerna påtalade det kvarstående behovet av ett starkare skydd för barnet vid SoL-placeringar. Elliott önskar att socialsekreterarnas bedömning bör väga tyngre och att det ska finnas ett förtroende för deras omdöme i arbetet kring barnet. Hen uttrycker också att en del barn far illa i situationer där nätverkshemmet och biologiska föräldrarna inte kan samarbeta och eftertraktar rättspraxis på området.

4.5. Möjligheter och begränsningar i stödet till nätverkshem

Studien har funnit både möjligheter och begränsningar för socialsekreterare att ge det stöd som nätverkshem behöver. Samtliga intervjupersoner berättar om möjligheten att vid nätverksplaceringar ta hjälp från övriga personer inom nätverket för att stödja nätverkshemmet och de biologiska föräldrarna. Charlie beskriver det så här:

I nätverkshem tror jag personerna alltid gör en avvägning av vad som blir bäst för alla inblandade parter. Där finns en öppenhet och man tar hand om varandra inom nätverket. (Charlie)

Citatet visar att intervjupersonerna anser att samarbetet fungerar bättre mellan de biologiska föräldrarna och nätverkshemmet tack vare den befintliga relationen. Peters styrker detta i sin studie (2005) där samarbetet upplevdes som mindre konfliktfyllt och att de biologiska föräldrarna fick bättre kontakt med barnet. Intervjupersonerna nämner att relationen kan underlätta omställningen för barnet som placeringen innebär. Att alltid överväga placering inom nätverket styrks av lagen (SFS 2001:453) och är något som intervjupersonerna ser som en möjlighet. Inom systemteorin talas det om familjens betydelse för barnets utveckling samt det starka känslomässiga stöd som ett gott nätverk kan innebära för barnet (Klefbeck & Ogden, 1995). Intervjupersonerna såg stor potential hos nätverkshemmen, att de kan utvecklas med hjälp av rätt stöd och utbildning. En fördel i placeringar enligt SoL (SFS 2001:453) är möjligheten till att avsluta placeringen:

Ifall det inte fungerar i nätverkshemmet så går det att avsluta placeringen snabbt. (Elliott)

SoL-placeringar ska kunna avbrytas vid missförhållanden men Farmer påvisar i sin studie (2009) att akuta avbrott utfördes snabbare i vanliga familjehem än i nätverkshem.

Intervjupersonerna upplevde det svårare att ingripa i tron att det var mer skadligt för barnet att ryckas ur dess naturliga sammanhang än att vara kvar. Alex anser att det finns en styrka i nätverkshemmet och att de generellt har högre toleransnivå vilket kan förklara varför uppbrott sker senare. Intervjupersonerna var eniga om att det finns ett starkare engagemang och att det är lättare att stå ut när det gäller familjen i jämförelse med vanliga familjehem. En möjlighet för nätverkshemmet att undvika konflikter med biologiska föräldrar och på så sätt förebygga sammanbrott är att;

...nätverkshemmet hänvisar till oss istället för att gå in i diskussionen själv så att inte deras relation blir lidande. (Kim)

Studiens empiri framhåller att det finns begränsningar som kan påverka socialsekreterarens arbete vid nätverksplaceringar och enligt Flynn (2002) kan placeringar inom nätverk innebära minskad makt för socialsekreterarna. Vid en främmande familjehemsplacering utgör socialsekreteraren en länk mellan familjehemmet, den unge och föräldrarna. I en nätverksplacering kan nätverkshemmet, föräldrarna och den unge hålla information mellan sig vilket sätter socialarbetaren i en position där hen måste vinna förtroende för att få tillgång till informationen (Flynn, 2002). Samtliga intervjupersoner förklarade att insynen i ett nätverkshem kan inskränkas på grund av den befintliga relationen vilket kan ta sig i uttryck att båda parter inte vänder sig till socialsekreteraren i samma utsträckning som ett externt familjehem skulle ha gjort. Louie berättar att planering av umgängesträffar mellan barnet och den biologiska föräldern kan bli ett problem vid nätverksplaceringar. Elliott beskriver att de:

Håller en dold agenda ibland och håller överenskommelser vi inte alltid vet om. (Elliott)

Dessa tysta överenskommelser som inte når socialsekreteraren kan bidra till att komplikationer uppstår och att relationen mellan nätverkshem och socialsekreterare tar skada. Detta kan i sin tur begränsa socialsekreterarens arbete.

Charlie upplevde att en bidragande orsak till avsaknaden av insyn i nätverkshemmen kan vara att de:

...känns som så självklara eftersom det redan finns en relation att man inte bygger samma relation som med externt familjehem, det blir inte lika naturligt. (Charlie)

Bristen på insyn som citatet belyser, kan enligt Flynn (2002) bidra till en negativ inställning hos socialsekreterarna men denna studie visar att intervjupersonerna är samstämmigt positivt inställda till att placera barn och unga i det egna nätverket.

Intervjupersonerna påtalar de begränsningar som nätverkshemmets dubbla roller kan innebära, där de många gånger ska agera både familjehem och föräldrar till det placerade barnet och till sina egna barn som av olika anledningar inte själv kan tillgodose barnets behov av omsorg. Ett återkommande ämne var intervjupersonernas upplevelse av att nätverkshemmen ofta känner skuld och skam i den situation de befinner sig i. Samtliga intervjupersoner menar att nätverkshemmet många gånger kan ha bidragit till att situationen inte utretts tidigare. Louie säger att många nätverkshem har problem med gränssättning gentemot biologiska föräldrarna och Alex tror att en svårighet med gränssättningen är att det föreligger en viss medberoendeproblematik, där nätverkshemmet har svårt att säga ifrån. Det kan uppstå lojalitetskonflikter mellan nätverkshemmet och biologiska föräldrarna och Alex menar att:

det är svårt att hantera när en släkting kliver in, det blir slitsamt. (Alex)

Enligt Forsberg och Wallmark (1998) förklarar systemteorin problem som en oskiljaktig del av det mänskliga samspelet och Peters studie (2005) belyser hur det tredelade föräldraskapet där socialsekreterare, biologiska föräldrarna och nätverkshemmet samarbetar kring barnet gör socialsekreterarna medvetna om kraften och komplexiteten i dynamiska familjerelationer. Ett balanserat tredelat föräldraskap där samtliga parter kan samarbeta är önskvärt utifrån barnets bästa, men många gånger är det fler aktörer i arbetet kring barnet. Elliott berättar att det ibland är svårt med samarbetet med andra myndigheter eftersom hen upplever att vissa inte har barnperspektivet där det är barnets bästa som ska ha företräde, snarare än de vuxnas intressen.

Socialsekreterare i Peters studie (2005) uttryckte att nätverkshem ibland är det bättre valet i sämre situationer, medan Kim upplever att nätverkshem alltid är att föredra såvida det inte medför större skada för barnet. Många av intervjupersonerna hänvisar till mammor med olika problematik som en av de större bidragande faktorerna till att familjesituationen är som den är. Renee som upplever att;

Pappan i familjen osynliggörs. (Renee)

Renee berättar att det är mer allmänt accepterat med en frånvarande pappa än en frånvarande mamma och att socialsekreterare många gånger inte letar tillräckligt om en pappa med delad vårdnad är frånvarande i barnets liv.

Placeringar enligt SoL är frivilliga med vårdnadshavarens medgivande vilket innebär att föräldern själv kan bestämma när placeringen inte längre ska fortgå (SFS 2001:453). Elliott menar att det speciellt handlar om barn i situationer där biologiska föräldrarna lämnat samtycke till placering men sedan har svårt att lämna barnet ifred och upprepade gånger bryter de överenskommelser som finns kring exempelvis umgänge. Klefbeck och Ogden (1995) beskriver hur barns uppväxtmiljöer rymmer både minus- och plusfaktorer och att kännedom om riskfaktorer i barns uppväxtmiljö enligt systemteorin är en av förutsättningarna för att man ska kunna säga något om deras framtida utveckling.

Det finns barn som far illa i det här när det inte finns tillräckligt på föräldern för att omhänderta enligt LVU. När barnet väl är placerat skulle skyddet behöva vara större än det är idag. (Elliott)

Citatet visar att vårdnadshavaren inte kan begränsas i umgängesfrågor på samma sätt som med tvångslagstiftning. När det blir "dragkamp om barnet" som intervjupersonerna uttrycker kan det bidra till barnets uppfattning av situationen som otrygg och inre lojalitetskonflikter kan uppstå. Elliott vidhåller att det skulle finnas ett större stöd till nätverkshem med de specifika problem som kan uppstå i den typen av placering och Alex önskar att det skulle finnas resurser att stötta även biologiska föräldrarna under insatsens gång. Då socialsekreteraren jobbar mot målet att kunna flytta hem barnet eller den unge igen, behöver även föräldrarna hjälp och med rätt stöd och handledning kanske barnet en dag kan återförenas med familjen.

5. DISKUSSION

5.1. Konklusion

Studiens syfte var att undersöka socialsekreterares erfarenhet av stödjande insatser till nätverkshem. Socialsekreterarna ansåg att nätverkshemmen ofta blir inkastade i rollen som familjehem utan att hinna få stöd och utbildning som kan vara avgörande för en god placering. De önskade också att det skulle finnas mer resurser, främst i form av tid att sätta in under första skedet av placeringen. Utifrån svaren vid intervjuerna ansåg samtliga socialsekreterare att stödgrupper för nätverkshem var en tillgång i arbetet och att det fanns en stark önskan om att använda resursen i större utsträckning än i dagsläget.

Fem av sex socialsekreterare upplevde att de verktyg och riktlinjer som finns att tillgå i arbetet med nätverkshem är tydliga, samtidigt påtalar en av socialsekreterarna behovet av rättspraxis för att stärka skyddet runt barnet under placeringstiden. Det systemteoretiska perspektivet användes enligt socialsekreterarna för att förstå nätverket och de såg positivt på de ökade möjligheterna att placera barnet inom nätverket men önskade att utredningen kunde utföras snabbare. Utredningen var inte heller lika omfattande som i ett externt familjehem på grund av antagandet om befintlig relation. Samtliga socialsekreterare ansåg att den befintliga relationen stärkte barnets situation och en av dem uttryckte att blod är tjockare än vatten.

Studiens sista frågeställning sökte svara på vilka begränsningar och möjligheter som kan påverka vid nätverksplacering. Akuta sammanbrott upplevdes som mer hanterbara vid placering enligt SoL och kännedom inom nätverket kunde enligt socialsekreterarna ha positiv inverkan på de biologiska föräldrarnas rehabilitering. Samtidigt uttryckte de begränsningar i arbetet genom minskad insyn vid nätverksplaceringar som kan innebära svårigheter om konflikter uppstår mellan nätverkshemmet, barnet och de biologiska föräldrarna. Studien visar att det finns utvecklingspotential i arbetet med nätverkshem och att det efterfrågas mer resurser för att få goda resultat. Rasmusson och Regné (2013) menar att barn och unga i samhällsvård är en utsatt målgrupp och Barnskyddsutredningen (SOU 2011:9) skriver att samhällets mest sårbara barn riskerar att fara illa i större utsträckning när samhällsvården brister. Därav är det intressant att studera stödet till nätverkshem i hopp om att finna vägar för att vidareutveckla metoder inom socialt arbete.

5.2. Reflektion

Kvalitativa intervjuer som metod gav en stor mängd användbart material och socialsekreterarnas erfarenheter kunde beskrivas på ett mångfacetterat sätt. Samtidigt behöver metoden i många avseenden beaktas. Risken för feltolkning eller att den egna förförståelsen och fördomar genomsyrar studieresultaten är ständigt överhängande. Med hjälp av den semistrukturerade intervjuguiden fanns goda förutsättningar att utveckla frågorna och nå förståelse. Systemteoretiskt perspektiv underlättar förståelsen för mänskliga relationer i arbetet med nätverkshem.

5.3. Förslag till fortsatt forskning

Den befintliga forskningen har främst utförts i länder utanför Norden medan endast ett fåtal studier är svenska (Farmer, 2009; Farmer, 2010; Peters, 2005; Linderot, 2006). Denna studie presenterar resultat som till stor del avviker från tidigare forskning. Fortsatt forskning inom ämnet anses därför vara av vikt för att stärka professionen och öka möjligheten för goda resultat vid nätverksplaceringar. Socialsekreterarna uppger att de behöver mer tid för att kunna ha en tät kontakt framförallt i början av placeringen. Kan mer tid innebära ökad kvalitet av stödet och motverka akuta sammanbrott? Forskning på organisatorisk nivå kan bidra till att finna hållbara lösningar i arbetet med nätverksplaceringar. Vidare kan det vara intressant att studera pappans roll i egenskap av vårdnadshavare. Johansson och Regnér (citerad i Rasmusson och Regnér, 2013) menar att det finns en idé om ett naturligt familjeliv där rollerna är tydliga och där den "normala familjen" är bärare av goda egenskaper. Är det en föråldrad tanke med utgångspunkt i kärnfamiljen att båda föräldrarna ska finnas med eller utgör de en viktig funktion i nätverket? Forskning kan därför fokusera på metoder som kan vara till nytta för socialsekreterarna i arbetet med nätverksfamiljen.

REFERENSLISTA

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2014). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (1. uppl.) Malmö: Liber ekonomi.
- Bäck-Wiklund, M. (2003). Familj och modernitet. I M. Bäck-Wiklund & T. Johansson (Red.), *Nätverksfamiljen*. (s. 17-37). Stockholm: Natur & Kultur.
- Farmer, E. (2009). How do placements in kinship care compare with those in non-kin foster care: Placement patterns, progress and outcomes? *Child & Family Social Work*, 14(3), 331-342. Tillgängligt på: doi:<http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00600.x> Hämtat 2015-04-15
- Farmer, E. (2010). What factors relate to good placement outcomes in kinship care? *British Journal of Social Work*, 40(2), 426-444. Tillgängligt på: doi:<http://dx.doi.org/10.1093/bjsw/bcp007> Hämtat 2015-04-15
- Flynn, Ronny (2002), 'Kinship foster care', i *Child and Family Social Work* 7, pp311-321.
- Forsberg, G. & Wallmark, J. (1998). *Nätverksboken: om mötets möjligheter*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Höjer, I. (2003). Fosterfamiljen. I M. Bäck-Wiklund & T. Johansson (Red.), *Nätverksfamiljen*. (s. 212-226). Stockholm: Natur & Kultur.
- Klefbeck, J. & Ogden, T. (1995). *Barn och nätverk: ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbetet med barn och ungdom*. (1. uppl.) Stockholm: Liber utbildning.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Enskede: TPB.

Linderot, S. (2006). *Att placera eller inte placera i nätverkshem, det är frågan. En studie kring familjehemsplaceringar – lagstiftning, attityder och handläggning inom socialtjänsten*. Lund: Socialhögskolan. Tillgänglig på: <http://www.lu.se/lup/publication/533365> Hämtat 2015-04-04

Länsstyrelsen. (2002). Familjehemsvården i Värmlands län., Tillgängligt på: <http://www.lansstyrelsen.se/varmland/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/2004/200407Familjehemsvard.pdf> Hämtad 2015-05-03

Peters, J. (2005). True ambivalence: Child welfare workers' thoughts, feelings, and beliefs about kinship foster care. *Children and Youth Services Review*, 27(6), 595-614. Tillgängligt på: doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.11.012> Hämtad 2015-05-07

Rasmusson, B., & Regnér, M. (2013). *Ett utvalt hem till ett utvalt barn: Familjehemsutredningar och socialt arbete i praktiken*. Stockholm: Natur & Kultur.

SFS 2001:937. *Socialtjänstförordning*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

Socialstyrelsen. (2014). *Manual till BRA-fam: En standardiserad bedömningsmetod för rekrytering av familjehem*. Västerås: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2012). *Oplanerade avbrott i familjehemsplaceringar av yngre barn och långvarigt placerade barn*. Västerås: Socialstyrelsen.

SOU 2009:68. *Lag om stöd och skydd för unga (LBU): Betänkande av barnskyddsutredningen*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

SOU 2011:9. *Barnen som samhället svek: Åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården: Betänkande av barnskyddsutredningen*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet, Tillgängligt på:

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. Hämtad 2015-03-09

Vetenskapsrådet. (odat.). *Vad innebär peer-reviewed?* Tillgängligt på:

<http://www.vr.se/forskningsfinansiering/beredning/beredningsprocessen/forskaregranskarforskare/faqpeerreview/vadinnebarpeerreview.5.5fa10c312ed4d5b90680001670.html> Hämtad 2015-03-19,

Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Vinnerljung Bo (1996a), *Svensk forskning om fosterbarnsvård*. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS): Liber utbildning.

Bilaga 1

Informationsblad

Hej,

Vi är två socionomstudenter som nu gör sjätte terminen vid Mittuniversitetet i Östersund. Vi tar kontakt med er för att vi ska skriva vårt självständiga arbete (C-uppsats) och söker därmed intervjupersoner. Syftet med det självständiga arbetet är att undersöka hur stödjande insatser ges till nätverkshem. Vi hoppas kunna ge en bild av socialsekreterares kunskap och erfarenheter av det stöd som ges genom att ställa frågor som *-Hur upplever socialsekreterare sin kunskap om nätverksplacering? - Hur anser socialsekreterare att de verktyg som finns att tillgå (i form av utbildning, riktlinjer, lagar/praxis) kommer till användning i arbetet med nätverkshem? - Vilken möjligheter och begränsningar ser socialsekreterare i arbetet med nätverkshem?*

Utifrån studiens syfte anser vi det mest lämpligt att studera ämnet med hjälp av kvalitativa intervjuer eftersom studien kommer att utgå från socialsekreterares perspektiv. Därför hoppas vi få möjligheten att intervjua dig utifrån din erfarenhet och upplevelse i arbetet med nätverkshem. I studien utgår vi från Vetenskapsrådets etiska överväganden.

Vi tänker oss samarbetet på följande sätt:

- Du återkommer senast **fredag 10 april** via mail med besked om du kan delta eller ej.
- Vi hoppas att intervjuerna ska kunna äga rum: **måndag-tisdag 13-14 april** eller **måndag-onsdag 20-22 april**, vi är självklart flexibla gällande datum utifrån dina förutsättningar. Du ger förslag på den dag och tid som passar dig bäst.
- Vi utför intervjun på din arbetsplats där vi ansvarar för att boka lämpligt rum.
- Intervjun förväntas ta max 45 minuter. Vi kommer föra anteckningar samt spela in samtalet för att inte missa viktig information och undvika missförstånd, detta kommer sedan transkriberas d.v.s. renskrivas.
- Det är viktigt för oss att du känner trygghet, därför garanterar vi anonymitet från första kontakten till färdigt material. Vi kommer inte att spara/använda kontakt- eller personuppgifter samt använda figurativa namn i den färdiga studien.
- Du har rätt att avbryta när du vill under intervjun.

Genom att tacka ja till deltagande förutsätter vi att du har godtagit ovanstående. För oss är ditt deltagande ovärderligt och vi uppskattar verkligen om du tar dig tid. Vi återkommer för vidare planering när du svarat. Vid uteblivet svar kommer vi anta att du inte fått informationsbladet och skickar därför ut det på nytt.

Vi ser fram emot ditt svar!

Vänliga hälsningar,

Nina Nordlund, nifl0900@student.miun.se

Linnea Svensson, lisy1208@student.miun.se

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrund

1. Hur länge har du arbetat inom socialtjänsten?
2. Hur länge har du arbetat med barn och familj?
3. Kan du beskriva på vilket sätt du kommit i kontakt med nätverkshem?
4. Hur sker den första kontakten med nätverkshem? (hur hittar/kontaktar ni dem)

Upplevelsen av stödet till nätverkshem

1. Hur upplever du stödet till nätverkshem?
2. Upplever du att din inställning till att placera unga i nätverkshem förändrats sedan du först kom i kontakt med dessa?
 - a. Om ja, vad är det som förändrats och hur ser din inställning ut idag?
3. Upplever du några gemensamma egenskaper hos nätverkshem?
 - a. Positiva egenskaper?
 - b. Negativa egenskaper?

Användandet av metoder/verktyg vid placeringar

1. Kan du beskriva vilka metoder/verktyg du har att använda dig av vid placeringar?
2. Anser du att lagarna som reglerar placering av unga är:
 - a. Tydliga?
 - b. Tillräckliga?
 - c. Om otillräckliga, vad anser du saknas/kan förbättras?
3. Vad anser du om ditt eget handlingsutrymme vid dessa ärenden?
 - a. Vad påverkas handlingsutrymmet av?
4. Vad tycker du skulle underlätta för dig i ditt arbete med att placera unga i nätverkshem?
5. Ser du någon skillnad i hur utredningar utförs beroende på om det är ett nätverkshem eller familjehem?

Begränsningar och möjligheter i stödet till nätverkshem

1. Hur ser möjligheterna ut för att kunna ge det stöd som behövs?
2. Finns det speciella svårigheter vid placering i nätverkshem? (ex. att relationen mellan biologisk förälder och släkting kan bli ömmande på ett annat sätt än om det är ett främmande hem, att relationen mellan barn och nätverkshem kan förändras- tas detta hänsyn till, hur bedöms dessa?)
 - a. Om ja, vilka? Ex. utredning/krav, insyn, ekonomisk ersättning?
3. När den unga placerats, hur arbetar ni då med nätverkshemmet?
 - a. Hur ser uppföljningarna ut?
 - b. Vilken hänsyn tas till nätverkshemmets önskningar?
 - c. Vilken hänsyn tas till vårdnadshavarens önskningar?
4. Hur arbetar du för att motverka konflikter mellan vårdnadshavare och nätverkshem?
 - a. Om konflikter uppstår, vilka åtgärder sätts in?

Finns det något du vill tillägga?